

PALEOLÍTIC INFERIOR I MITJÀ

Cap a 1'8 MA comença el primer deteriorament climàtic constatat pel canvi de la fauna marina mediterrània. A partir d'aquí podem dir que comença una nova era: el Quaternari. Es caracteritza per l'hegemonia humana sobre tots els altres animals.

El pas del Pliocè al Plistocè està determinat pel refredament de la terra i el començament de les èpoques glaciars a Europa (Günz, Mindel, Riss i Würm). Si bé aquesta classificació correspon a una concepció molt esquemàtica de la periodització glacial, encara no s'ha trobat cap alternativa per redefinir aquests períodes.

La població humana a Catalunya comença a ésser coneguda a finals del Plistocè Inferior (1 MA), sobretot a les terres del Ter, prop de Girona.

Aquests primers grups d'humans eren caçadors nòmades que vivien de la cacera oportunista i fabricaven les seves eines amb còdols de quars, quarsita i pòrfir. En aquests temps la població a la nostres comarques era molt reduïda per raons òbvies, però convivien amb aquests homes (*Homo Erectus*) una variada fauna que, en molts de casos, era víctima de la relació home-entorn.

A un indret de les Illes Medes es va localitzar (Villalta 1962) tota una sèrie de fauna del Plistocè Inferior (1,5 MA) en una sima, prop del mar. Estava composta per *Nyctereutes megamastoides* Pomel, *Lynx* sp, *Cèrvid* indt., *Prolagus corsicanus* Curv., *Elyomis* sp, *Mimomys pliocenicus* major, *Ungaromys* sp, *Parapodemus* nov. sp, *Stepranomys balcellsii* nov. sp, *Apodemus sylvaticus* L., *Sorex* sp, *Talpa gracilis* Kormos. Tots aquests animals existiren en un moment en que l'home ja estava estès per tota la terra, encara que aquí no el coneixem per les restes físiques.

Aquesta fauna que devia formar part del gran sistema ecològic del Montgrí en un moment que el mar estava molt lluny de l'actual costa, precediren a les primeres ocupacions humanes conegudes.

Des del Plistocè Inferior, tota una sèrie de canvis climàtics modifiquen de forma cíclica la vegetació, la fauna i pressionen també els grups humans que, obligats a desenvolupar-se en un contexte canviant, acaben generant la seva cultura, la seva organització social. És en el decurs del Plistocè Mig, quan Catalunya i particularment les comarques de Girona registren unes ocupacions més estables, sobretot a les voreres del Ter, la Selva, Banyoles i en el Montgrí.

Aquestes ocupacions estan caracteritzades per ésser edificades indistintament a l'aire lliure o en coves, desenrotllant els tecno-complexes a còdols tallats. Els caçadors d'aquesta època paleolítica transformen els materials que havien estat arrodonits per l'aigua del riu i del mar i tallen les seves eines, fent-les servir com a instruments de cacera i en les seves activitats domèstiques.

Els grups humans, des de les èpoques més llunyanes de la seva història, han portat a terme tota una sèrie d'activitats dirigides a produir i reproduir la seva existència.

L'home, durant tots aquests centenars de milers d'anys, ha desenvolupat unes relacions eco-socials que l'han permès passar d'una economia basada en la cacera a una societat industrial, però des de sempre –i encara ara–, tot intercanvi amb la natura s'ha realitzat des d'un espai físic determinat.

El Massís del Montgrí, una immensa massa calcària al bell mig de l'Empordà, proporcionà als grups de caçadors que hi varen viure en el Plistocè Mig (350.000-100.000

anys), tota una sèrie d'indrets (coves, abrics, diaclases, replans...) producte de la diagènesi d'aquesta plataforma calcària, degut sobretot a la seva carstificació, que oferien unes immillorables condicions estratègiques per a la seva ocupació estructural:

- Gran visibilitat; des d'ambdós Caus es domina tota la plana del Baix Empordà i des de les cimeres del Massís es controla una gran extensió de la zona costanera del NE mediterrani.
- Zones d'aixopluc i protecció de diferents tamanyes i condicions.
- Accés a altres relleus que afavoreixen diferents biotops: plana, faldars de muntanya i cimera plana.
- Proximitat a varis sistemes hídrics: mar, rius i possibles zones d'estany.
- Fàcil accés a matèries primes susceptibles d'ésser transformades en instruments: voreres del Ter, platges marines, substracte terciari amb conglomerat de còdols...
- Com a conseqüència de tot aquest micro-ambient del Montgrí, l'existència d'una variada fauna i vegetació.

Si estem d'acord que els grups humans tenien una visió selectiva a l'hora d'instal·lar-se en un espai determinat, queda clar que, potencialment, el Massís del Montgrí reunia tota una sèrie de condicions ecològiques de gran atractiu.

OCUPACIONS EN EL PALEOLÍTIC INFERIOR I MITJÀ

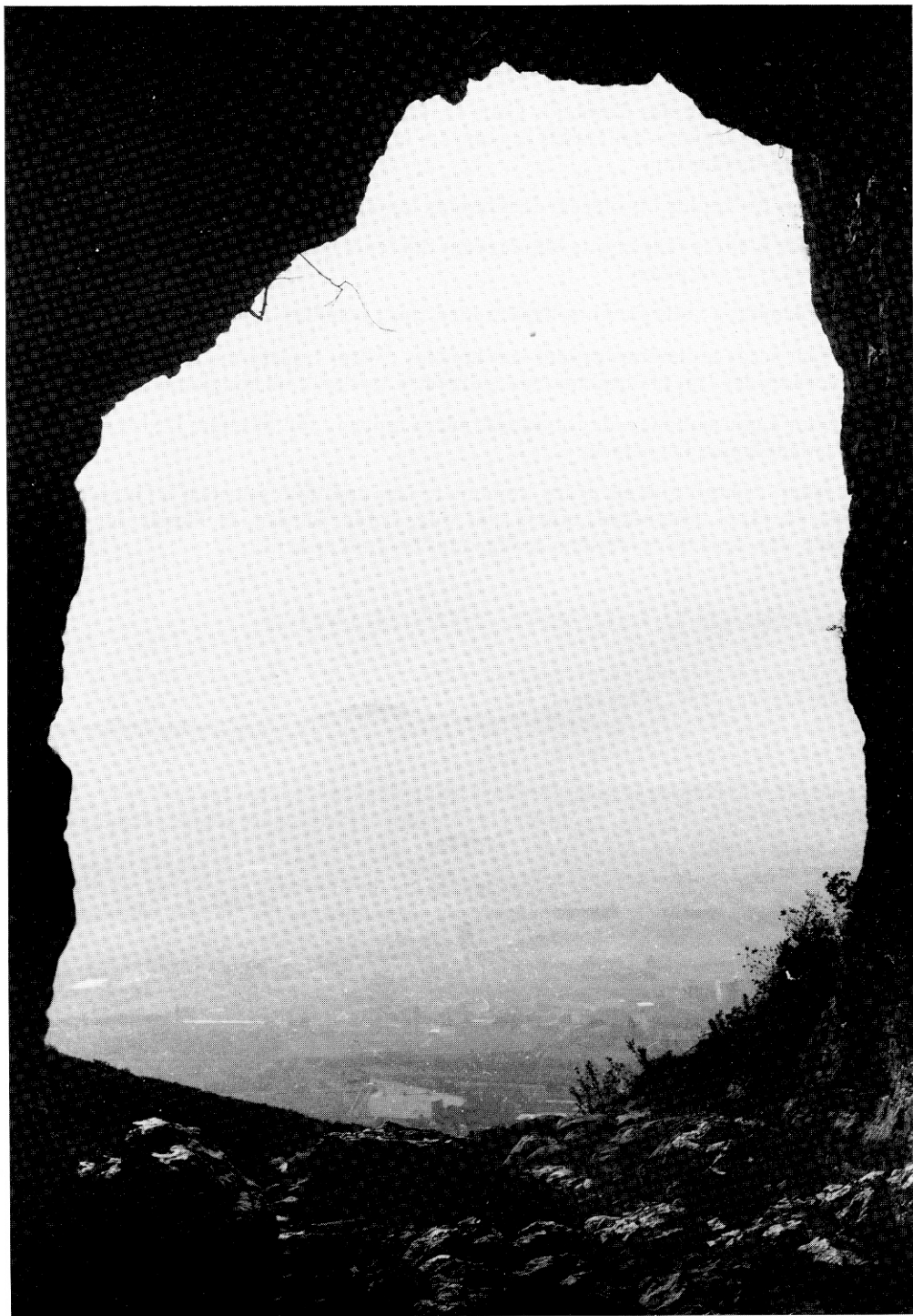
L'interès per conèixer les ocupacions humanes prehistòriques del Massís, comença, de forma casual, l'any 1883, quan Roig i Passarius descobreixen el Cau dels Ossos. L'any 1922, Pericot i Pallarès excaven els Caus del Duc de Torroella i Ullà i publiquen en anys successius tot el que han fet.

Si bé era ben coneguda la importància arqueològica i l'antiguitat dels llocs d'ocupació, és quan Ripoll i Lumley estudien els materials (1965), que queda constància que ambdós Caus varen ésser ocupats durant el Paleolític Mig.

A partir de 1972, l'Associació Arqueològica de Girona i el Centre d'Estudis del Montgrí, encara embrionari, es preocupen per la prehistòria del Massís, valorant l'antiguitat de la indústria de còdols tallats del Cau del Duc de Torroella. Finalment, entre 1976 i 1977, a càrrec del S.T.I.A. de la Diputació i de l'A.A.G., s'hi efectuen excavacions sistemàtiques, desgraciadament sense gaire èxit, ja que els materials es troben en posició secundària (Cau del Duc de Torroella) i en una espessa bretxa (Cau del Duc d'Ullà).

És doncs, a finals de la dècada dels 70, quan es fa el reconeixement del Paleolític Inferior del Montgrí; mentre, les troballes d'altres restes paleolítiques al Mas Blanc, Rodalies del Tossal Gros, Còrrec d'en Garrigàs, Riells, etc., confirmen la importància del complexe.

Després dels estudis realitzats recentment (Vert, 1976), (Canal, 1977), (Vert, Puig, Carbonell, Canal, 1977), (Estévez, 1979), (Canal, Carbonell, 1980), a més a més dels anteriors a càrrec de Ripoll i Lumley (1965) i de Pericot (1968), el coneixement que es té de la dinàmica eco-social d'aquests grups de caçadors paleolítics ha permès contrastar varies de les hipòtesis que referíem al començament, al parlar de la potència ocupacional del Massís.

QUÈ S'HA TROBAT?

Quan parlem del què s'ha trobat en els llocs d'ocupació paleolítics del Montgrí, hauríem de dir que s'han identificat ocupacions en dos mitjans ben diferenciats: les coves (Caus del Duc de Torroella i d'Ullà) i a l'aire lliure (Sobrestany, Palloses, Paratge de la Roqueta, Còrrec del Coll d'en Garrigàs, el Mas Blanc, Rodalies del Tossal Gros i Riells).

I cal dir també que, mentre els materials o restes arqueològiques recuperades dels Caus són abundants, el que s'ha trobat en els altres jaciments són minses quantitats d'indústria.

LLOCS D'OCUPACIÓ EN COVA

1. - EL CAU DEL DUC DE TORROELLA

Aquest lloc ha proporcionat, a resultes de les excavacions i prospeccions, una gran quantitat de material (fauna i indústria lítica).

El material utilitzat per la confecció d'indústria ha estat portat, en la majoria dels casos, del Ter. Es tracta, doncs, de còdols de quarcita, calcaris, quars, pòrfir, cornubianita, basalt.

Aquests còdols han estat tallats unifacialment de forma parcial en un 28'72 %, bifacialment en un 13 %, de forma polièdrica o multifacial en un 28 %; mentre que les matèries primes que no estan tallades, o bé són difícils de col·locar dins d'una tecnomorfologia determinada, representen el grup restant, fins arribar al 100 %.

Els productes de talla obtinguts en el desbastament dels còdols, han donat 425 esclats a taló cortical, 804 a taló no cortical i 308 amb la cara superior preparada o multiarestal, el que fa uns 1.537 esclats de bona morfologia i tècnica. Sobre aquest total, hi han 209 que han estat transformats per retoc posterior.

La fauna associada a aquesta indústria es compon d'*Oryctolagus cuniculus* (conill), *Equus caballus* i d'altres indeterminats, però de la mateixa espècie (cavall), *Cervus elaphus* (cèrvol), *Capra Pyrenaica* i d'altres de la mateixa espècie (cabra), *Lynx spelaea*, *Rupricapra rupricapra* (isard), *Elephas sp* (elefant), *Bos primigenius* (bou), *Dicerorhinus sp* (rinoceront), *Sus scrofa* (porc senglar).

Es fa molt difícil la diferenciació d'animals, si es dóna per suposada l'existència de dos nivells d'ocupació marcats en aquest jaciment, un del Paleolític Inferior i l'altre del Mig.

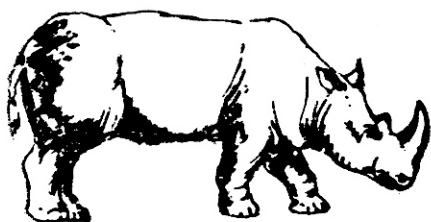
2. - EL CAU DEL DUC D'ULLÀ

Aquest Cau ha proporcionat una indústria sobre còdol de poca importància quantitativa, ja que es compon de 14 còdols, si bé s'ha de tenir en compte que part del material es troba en el Museu Arqueològic de Barcelona i desconeixem la composició que té. Dominen els unifacials i bifacials parcials amb els multifacials.

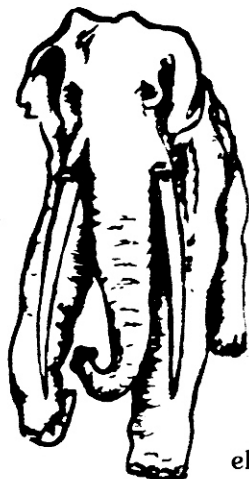
Els productes de talla estan ben representats. Sobre un total de 337, hi han 102 a taló cortical, 194 a taló no cortical i 41 amb preparació de la cara superior amb formació multiarestal.

■ Caçat.

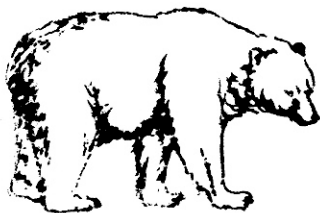
* Molt caçat.

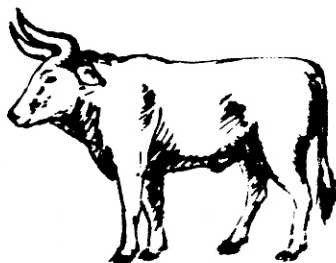
rinoceront

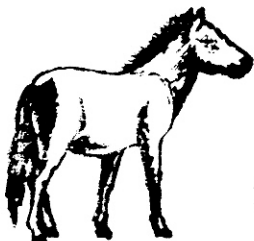
elefant

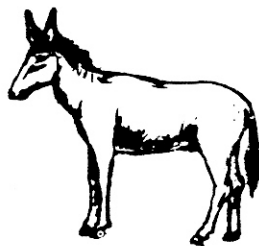
ós

bou

*
cavall

ase

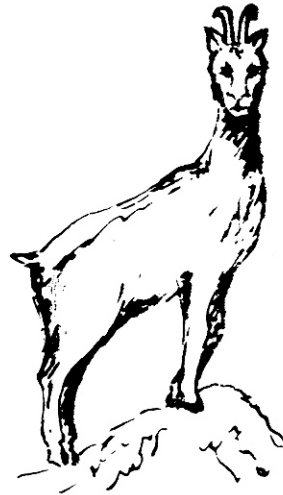
cabra

cèrvol

porc senglar

isard

linx

castor

Les matèries primes emprades, a l'igual que a Torroella, són el quars, de forma dominant, el pòrfir, quarsita, calixa i alguna cornubianita.

La fauna associada a la indústria es compon de: *Oryctolagus cuniculus* (conill), *Capra ibex* (cabra), *Lynx spelaea*, *Cervus* sp (cèrvol), *Bos bison* (bisó), *Equus* sp (cavall), *Canis lupus* (llop), *Lynx pardina*, *Pantera pardus* (pantera), *Ursus deningeri* i *Ursus* sp (ós), *Dicerorhinus* sp (rinoceront), *Sus scrofa* (porc senglar), *Vulpes vulpes* (guineu), *Rupricapra rupricapra* (isard), així com una important quantitat d'aus.

LLOCS D'OCUPACIÓ A L'AIRE LLIURE

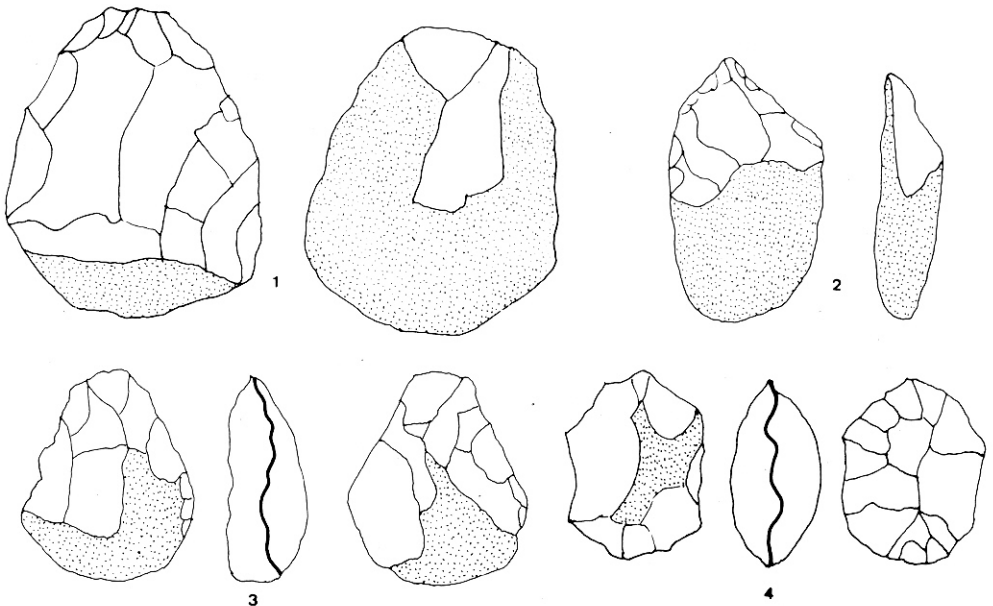
Dels sis llocs on s'ha localitzat materials que es poden correspondre a la mateixa època que els trobats als Caus del Duc, però en superfície, cal destacar el Mas Blanc i les Rodalies del Tossal Gros.

1. - EL MAS BLANC

Aquí es van localitzar quatre instruments que presenten la mateixa morfotecnologia que la indústria dels Caus; les peces estan tallades unifacial i bifacialment de forma parcial sobre material de cornubianita i quars; a més a més, hi ha una peça retocada de sílex.

2. - RODALIES DEL TOSSAL GROS

Dels tres instruments localitzats, dos són còdols tallats unifacial i bifacialment de

forma parcial. Dels esclats, dos es troben retocats, la matèria prima utilitzada és la que s'acostuma a fer servir al Montgrí.

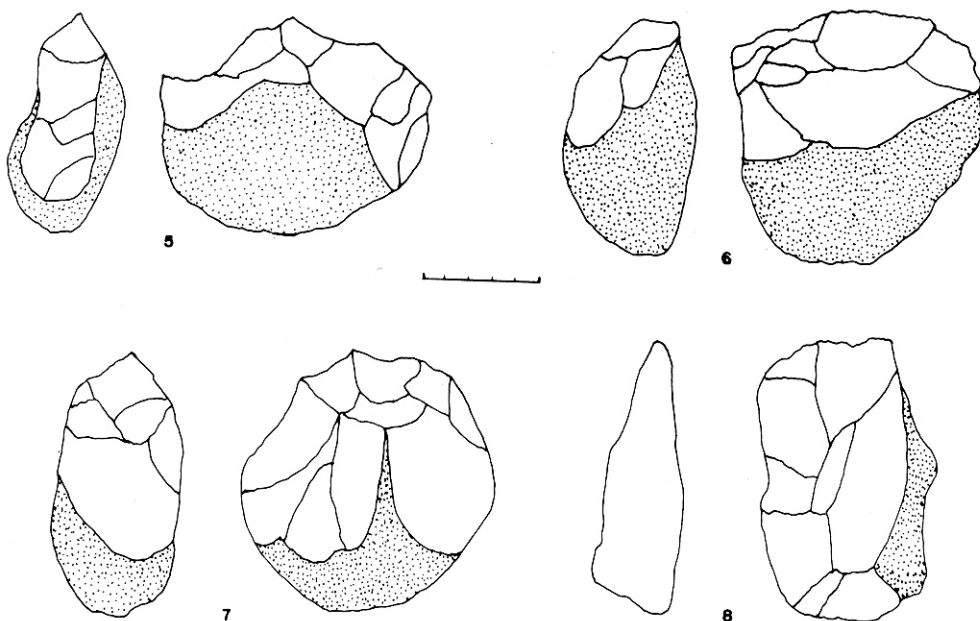
EL MONTGRÍ: BASE D'UN SISTEMA ECO-SOCIAL DURANT EL PLISTOCÈ MIG

De les evidències arqueològiques del Montgrí en el Plistocè Mig, cal treure'n una interpretació que ens acosti al funcionament d'aquestes comunitats.

La tendència dels estudis sobre la història passada que es realitzen actualment, representen un assaig de reconstrucció crítica de l'activitat humana en un mitjà, la seva organització social, el tractament que dona a l'espai interior i a l'exterior, fonts alimentàries, situació econòmica, etc. A partir de les dades empíriques que disposem, intentarem comprendre la situació dels grups humans prehistòrics.

Normalment i fins fa poc temps, els estudis de prehistòria que es basaven solament en les restes arqueològiques, constituïen llargs inventaris que per falta d'una metodologia concreta, es limitaven a confeccionar llistes dels materials trobats. Aquest fet convertia l'estudi de la nostra història més antiga en una tasca avorrida i destinada als erudits; aquí intentem plantejar una nova forma d'entendre el nostre passat, de tal manera que, a partir de les restes arqueològiques, interpretarem el per què de la seva existència.

D'una primera anàlisi, es desprèn una sèrie de diferències entre els llocs d'ocupació a l'aire lliure —que ja hem assenyalat— i a les coves i abencs. D'aquesta primera diferenciació cal recordar que la conservació diferencial ha fet arribar fins als nostres dies les restes de fauna consumida i que convivia amb l'home, dins dels llocs protegits on ha estat possible la fossilització (Caus del Duc de Torroella i d'Ullà). Per altre banda, els mateixos animals consumits per el mateix home que havia instal·lat el seu campament temporal a l'aire lliure, han desaparegut.

En aquesta perspectiva, hi ha una sèrie de proves que ens demostren que la importància dels diferents llocs on s'han localitzat les restes arqueològiques no és la mateixa; l'estudi dels materials han permès conèixer el perquè de la utilització diferencial dels espais del Montgrí.

El Cau del Duc de Torroella, el de majors dimensions i millor situació estratègica, ha subministrat el 80 % de les restes del Montgrí, tant pel que fa referència a la indústria com a la fauna. Només per aquesta dada, la seva importància respecte als altres indrets és altament significativa. Ara bé, a nivell concret és remarcable:

- a) L'abundància de còdols tallats i de productes de talla, el que fa pensar en que el procés de talla s'efectuava en el mateix Cau.
- b) L'existència de gran quantitat d'ossos per tal d'aprofitar exhaustivament la fauna caçada, a la vegada que s'utilitzaven aquests ossos per a la fabricació d'instruments, havent-hi talla intencional.
- c) Pel que fa referència a les condicions de posició del Cau del Duc de Torroella, així com per la seva estructura, representa el de millors possibilitats ocupacionals.

El Cau del Duc d'Ullà, presenta unes particularitats, tant a continent com a contingut:

- a) Abundància d'esclats i poca presència de còdols, el que ens indicaria que gran part del procés de talla s'ha realitzat fora del Cau.

- b) Presència, pràcticament inestimable, d'ossos cremats respecte a la majoria d'ossos que no han sofert una acció calorífica.
- c) Presència destacada de carnívors en el Cau, el que donaria lloc a una diferent concepció estratègica de l'espai, tant per l'home com per l'animal.
- d) Contrastat amb el tipus d'espai, el Cau del Duc d'Ullà és de petites dimensions, menys visibilitat i difícil accés.

Com veiem, existeixen unes particularitats que cal tenir en compte per veure la funcionalitat que tenien els Caus per l'home paleolític del Plistocè Mig.

El Cau del Duc de Torroella, sens dubte, era el campament base de totes les ocupacions del Montgrí. Aquesta afirmació no és gratuïta, si tenim en compte el nombre de restes trobades, la presència de fogars i d'activitat domèstica representada pel procés de talla, confecció d'instruments i, com a conseqüència, estades més o menys llargues en el mateix indret. Els grups de caçadors que utilitzaren el Cau, feien sortides cap a la plana, on caçaven de forma sistemàtica i per persecució al cavall, el més ben representat entre els fòssils trobats en el Cau, també ho eren, però, l'elefant i el rinoceront.

En els altres relleus s'ocuparen, però en menys importància, de la cabra i el cèrvol, essent complementària a l'espècie caçada de forma aclaparadora: el cavall.

Tot això ens indicaria, a manca de l'estudi sobre pol.len i microfauna, que el mitjà havia de tenir àmplies zones desobertes, on l'animal caçat per excel·lència pogués gaudir d'un biotop favorable. Cal tenir en compte que la presència del cèrvol, animal de bosc, gaudiria d'espais tancats, espais que podien existir en les cimeres del Montgrí, i en alguns indrets propers al Ter.

El Cau del Duc d'Ullà rebia les visites més o menys temporals dels ocupants del Cau del Duc de Torroella, per poder caçar la cabra. La manca de restes culinàries possiblement es deu a la manca d'una activitat domèstica i estructural en el lloc d'ocupació; l'absència de talla quedaria demostrada per l'aportació dels materials preparats des del campament base, prèviament seleccionats i adequats a les necessitats específiques.

L'home utilitzaria, doncs, el Cau del Duc d'Ullà com una estació de cacera temporal, que combinaria amb l'estada d'animals carnívors que utilitzaven el lloc com habitatge.

Els indrets a l'aire lliure, més difícils de localitzar per la vegetació que ara recobreix el Massís, serien llocs esporàdics visitats per a la cacera accidental d'algun animal, o bé llocs on es duia a terme una activitat molt especialitzada que ara desconeixem; en tot cas, els que s'han localitzat fins ara tenen poc interès, però això no vol dir que en el seu temps haguessin existit ocupacions d'importància estructural.

En el conjunt d'estacions paleolítiques del Massís, sobretot en els Caus, sembla ésser que es pot parlar de dues grans ocupacions, una en el Paleolític Inferior, de cronologia Riss (300.000 anys) i una altra de cronologia Würm (100.000 anys), que tindrien com a nexa comú la utilització de les mateixes matèries primes per fabricar els seus instruments, però no gaudiren d'un entorn vegetal igual. En l'ocupació rissiana, en el Paleolític Inferior, seria una zona fonamentalment de prat i oberta, mentre que en el Paleolític Mig, tindria unes connotacions de zona amb més bosc.

Queda clar, doncs, la dificultat d'interpretar materials que no s'han trobat en estra-

tigrafia, ja que la seva situació exacta en el temps resulta difícil de precisar i de situar dins dels monuments del Paleolític Inferior. De totes maneres, el que sí es pot fer és, tal com ho hem intentat nosaltres, donar una visió global del que feien els antics pobladors del Montgrí.

